

De tobbende topstudent

De prestatiegeneratie;

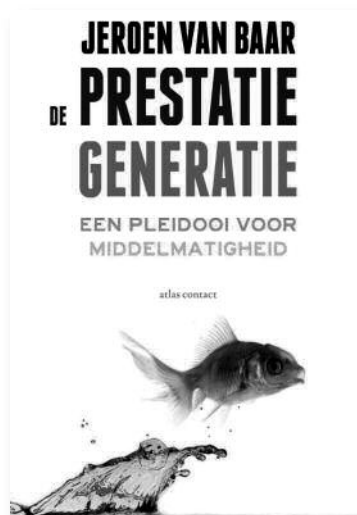
een pleidooi voor middelmatigheid

Jeroen van Baar

Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact

Aantal pagina's: 128

Prijs: €15



In mijn psychotherapiepraktijk zie ik relatief veel studenten. De laatste tien jaren is een duidelijke tweedeling te zien in klachten: de groep die tegen een burn-out aan zit, faalangstig is, twee studies op hoog niveau doet, actief is in een politieke partij, een studentenvereniging of vrijwilligerswerk, sport in de hoofdklasse beoefent en een zo ingewikkeld en uitdagend mogelijke vakantiebestemming kiest ergens aan het andere eind van de wereld. De andere groep kenmerkt zich door somberheid en passiviteit en veel vermijding, met zeer geringe studiemotivatie, vaak weinig of zelfs geen behaalde studiepunten, geen toekomstperspectief voor zichzelf zien, lang in bed blijven en dag en nachtritme omdraaien, en veel tijd doorbrengen met filmpjes downloaden en computergames. In de eerste groep zitten relatief veel vrouwen, in de tweede groep veel mannen.

Over de eerste groep schreef Jeroen van Baar, een drieëntwintigjarige die recent zijn master Neurowetenschappen haalde, een

boekje waarin hij het krampachtig moeten excelleren op allerlei niveaus tracht te analyseren. Van Baar spreekt in dit verband over maximalisme, waarmee hij doelt op het feit dat zijn generatie het allerbeste uit het leven wil halen, summa cum laude wil slagen op de beste prestigieuze universiteiten met strenge selectiecriteria, uiteraard in een bètastudie, en liever nog in twee studies tegelijk. Daarnaast moet de vriendengroep en de partner perfect zijn, en moet de baan het hoogst haalbare zijn, ongeacht de vraag of je dat wel leuk vindt en je er gelukkig van zou worden. Op deze manier bestaat het leven uit louter extreem hoge verwachtingen, waarbij het risico op teleurstelling navenant hoog wordt, en zelfs bij het halen van gestelde doelen de bevrediging of voldoening uitblijft.

Van Baar leent het begrip maximalisme uit het door psychologen en economen gehanteerde onderscheid tussen *maximizers* en *satisficers*: de eersten proberen het onderste uit de kan te halen en zijn nooit tevreden, de

tweeden nemen genoeg met wat ze hebben en zijn over het algemeen tevreden met hun leven. Maximizers willen alle opties onderzoeken en blijven daarna nog steeds het idee te hebben dat er mogelijk elders een nog betere keuze te maken valt. Satisficers gaan ook wel opties langs, maar stoppen bij de keuze die goed genoeg is.

In zijn poging zicht te krijgen op de oorzaken van het maximalisme begint de auteur bij de ouders, en wat hij daarover schrijft snijdt hout. De twintigers van nu groeiden op in een zeer comfortabele dan wel luxe materiële omgeving, waarin niet alleen alles mogelijk was maar het kind ook gestimuleerd werd om zelf te kiezen wat het wilde. Of zoals Van Baar zegt:

‘Onze ouders waren als de dood om ook maar iets voor ons te beslissen.’ (p. 17). ‘Ik heb een instrument of twee leren bespelen en de sport kunnen beoefenen die ik het leukst vond, en er waren nog zoveel meer ontplooiingsmogelijkheden! Ik nam vanuit school deel aan debattoernooien en wiskundewedstrijden; ik kon meedoen aan politieke activiteiten voor jongeren die door scholen, de gemeente, de provincie of het rijk werden georganiseerd; er waren competities voor zangers en bandjes. Alles werd uit de kast gehaald om jongeren zich zo veel mogelijk te laten ontwikkelen. Juist doordat ik me op zoveel vlakken heb kunnen ontplooien, heb ik me als tiener vaak afgevraagd of ik nou politicus wilde worden, of dokter, of wetenschapper, of ondernemer of schrijver. Nog steeds heb ik die vraag niet beantwoord.’ (p. 18).

Met deze goedbedoelde keuzevrijheid krijgt de jongere het idee dat de wereld om hem draait en dat hij kan worden wat hij maar wil. Maar de veelheid aan keuzes zonder restricties hebben deze generatie onvoldoende geleerd om tevreden te zijn met wat er is. Tegelijkertijd lag er in al deze keuzes impliciet ook een hoge verwachting van de ouders zelf: géén vmbo natuurlijk, maar inzetten op vwo, en een profiel kiezen waarmee na het eindexamen alle opties, dus vooral ook de hooggewaardeerde bètastudies, open staan. Is je kind slecht in rekenen? Dan zou je het vroeger een goede alfaopleiding gunnen, maar nu krijgt het kind het label dyscalculie en moet dat met eindeloze bijlessen opgekrakt worden. In al deze keuzes en verwachtingen is het concept tevredenheid ver te zoeken.

Niet alleen de ouders, maar ook de politiek en het – steeds veranderende – onderwijsstelsel zijn debet aan het ontstaan van het maximalisme: met het *Weg met de zesjes-cultuur!* van Balkenende moest het onderwijs ruimte maken voor uitblinkers, met *honours* programma's en *prestigious* masterprogramma's. Binnen faculteiten en vakgroepen ontstaan scholen waar het onderwijs op een hoger niveau en in het Engels onderwezen wordt voor een selectief groepje studenten (waarmee het reguliere onderwijsprogramma feitelijk gedevalueerd wordt). En wil je ooit in aanmerking komen voor zo'n excellent en exclusief klasje, dan was de keuze van je middelbare school ook al van groot belang, en daar aan voorafgaand ook het onderwijs op de basisschool. Zo ontstaat een getrapte val: uit-

blinken op de basisschool, zorgen voor een maximale Cito-score, en zorgen dat je op de beste middelbare school komt (er moet al jaren geloot worden op vele gymnasia). Op school begint ook de keuzestress al zichtbaar te worden: welk vakkenpakket of welk profiel kies je en met welk vak vul je de 'vrije ruimte' in? Op de universiteit en hogescholen is het keuzeaanbod zo omvangrijk en doorgedifferentieerd dat niemand zich meer schijnt af te vragen waartoe je eigenlijk opgeleid wordt. Universiteiten bieden nu *liberal arts and science* programma's aan, of de studie Betà-gamma, waarbij de definitieve keuze uitgesteld wordt en je voor een deel in vrijheid kan kiezen welke vakken je zoal wilt volgen, met als uiterste voorbeeld het Eindhovense Bachelor College, waar je het gehele eerste jaar zelf mag inrichten. Het zal niet verbazen dat dergelijke opleidingen vooral studenten aantrekt die nog helemaal niet weten wat ze willen en ook niet gedwongen worden een keuze te maken. Dat klinkt mooi, maar het gevolg is dat zij na het afstuderen nog steeds niet weten wat ze willen of wie of wat ze nu zijn. Uit angst het verkeerde te kiezen worden keuzes eendeloos uitgesteld of moeten zo veel mogelijk keuzes benut worden, terwijl uit onderzoek is gebleken dat we niet gelukkiger worden van te veel keuzes.

Van Baar bespreekt verder de zucht naar de perfecte relatie, de topwerkgevers en de *high potentials*, het moeten hebben van passie voor je werk, en het scheve beeld van een geweldig succesvol leven dat via de sociale media krampachtig in stand

gehouden moet worden. Het leren omgaan met restricties, leren van tegenslagen en accepteren dat niet alles voor jou weggelegd is, en het loslaten van statusangst zou kunnen helpen om niet in het maximalisme te belanden. Van Baar pleit voor een herwaardering van de middelmatigheid, waarmee gewoon goed weer goed genoeg is.

Van Baar schrijft vlot, het thema is origineel en wordt van binnenuit beschreven aan de hand van zijn eigen ervaringen en dat van zijn leeftijdgenoten, waardoor zijn boek voor een aantal studerende twintigers herkenbare situaties zal opleveren. Ook geeft het ouders, docenten of therapeuten van deze generatie een aardig inzicht in de soms moeilijk te bevatten onrealistische doelen die gesteld worden en maar niet losgelaten durven te worden. Het is geen zelfhulpboek of leidraad bij hoe jezelf te bevrijden van het maximalisme, maar het zet zeker aan tot nadenken. In dat opzicht is het een geslaagd boek. Als kanttekening kan genoemd worden dat zijn boek geen compleet beeld van deze generatie geeft: Van Baar beschrijft impliciet een selecte groep studenten, veelal afkomstig uit gezinnen waarin (bei)de ouders ook gestudeerd hebben, succesvol in hun werk zijn en het materieel goed hebben. De vraag is of het maximalisme ook herkenbaar is voor twintigers die niet uit dit milieu komen. En hoewel Van Baar zelf pleit voor middelmatigheid heeft hij met zijn boekje toch weer geëxcelleerd: niet iedere drieëntwintjarige krijgt nog voor het uitkomen van zijn

eerste boek een interview van twee pagina's
in *de Volkskrant* (14 januari 2014).

Arnout ter Haar